

Het onderzoek ter terechtzitting volgens Strafvordering 2001.

Mede in de spiegel van de juryrechtspraak.

Th. A. de Roos (UvT)

Inleiding

Al in de eerste bundel van het grote onderzoeksproject Strafvordering 2001 worden, na een inleiding waarin de rolkenmerken van de deelnemers aan het Nederlands strafproces worden omschreven, de uitgangspunten geformuleerd waarin een kwalitatief adequaat en consistent en duidelijk geregeld strafproces aan zouden moeten voldoen. Het behoeft geen verbazing te wekken dat het onderzoek ter terechtzitting een zo prominente plaats krijgt in het onderzoeksverslag. Het is immers het openbare deel van het strafproces, waar (in beginsel) alle deelnemers hun gezichtspunten, belangen en argumenten naar voren kunnen brengen ten overstaan van de instantie die is geroepen te beslissen over de diverse te nemen beslissingen. Dat betreft niet alleen de zogenaamde voorvragen en hoofdvragen, neergelegd in de artikel 348 en 350 Wetboek van strafvordering, maar ook tal van tussenbeslissingen, bijvoorbeeld op de oproeping van (nadere) getuigen en deskundigen, of de ambtshalve beslissing van de rechter om de afwezige verdachte op te roepen, desnoods met bevel tot medebrenging. Verder kan het ook gaan om overleg tussen de rechter en de partijen over de regie van de zaak, de zogenaamde regiezitting (waarover hieronder meer), anders gezegd: de (tijds)planning van de behandeling. Het is bij uitstek in deze openbare fase dat het strafrecht 'smoel' krijgt, en dat de dramatische en contradictoire of het strijd-karakter van het strafproces zichtbaar worden, zowel voor de deelnemers zelf als voor het publiek. Het maatschappelijk belang daarvan kan nauwelijks worden overschat. Daaraan doet niet af dat het vooronderzoek om met Pompe te spreken vaak 'beslissend' is, en in het Nederlands systeem het dossier centraler lijkt te staan dan de inbreng van partijen en de rechter zelf ter zitting. Vergeleken bij een optima forma *jury trial* naar Noordamerikaanse model - zeer bekend bij het Nederlands publiek dank zij diverse televisieseries - is de vaderlandse zitting gewoonweg saai te noemen. Dat is op zichzelf geen diskwalificatie, vanuit het gezichtspunt van de objectieve en eerlijke streven naar de waarheid. Wat men zich bij de vergelijking tussen de - uiteraard - stevig aangezette -

Amerikaanse televisiewerkelijkheid en de Nederlandse *day to day* werkelijkheid wel moet realiseren is, dat menig Amerikaans juryproces behoorlijk saai kan zijn, en niet voldoet aan het ideaalbeeld van een *O.J. Simpson trial*. Wat interessant is bij deze vergelijking, hoe ook te relativiseren, is dat in de kern een verschil niet kan worden ontkend, en wel dat in het Amerikaans juryproces veel meer aan partijen wordt overgelaten dan in het ons vertrouwde Nederlandse strafproces. In dit verband is het opvallend dat nu juist één van de uitgangspunten van Strafvordering 2001 is, dat nu juist meer moet worden overgelaten aan het initiatief van de procespartijen. Wat ik hier zou willen ondernemen is een aanzet tot een evaluatie van de verdiensten van het Nederlandse strafproces, zoals gewaardeerd door het onderzoeksproject Strafvordering 2001, en de uitkomsten met betrekking tot dit belangrijke onderdeel van het strafproces van dit project zelf, in de spiegel van het juryproces inclusief andere modellen waarin lekenparticipatie in het strafproces een rol speelt.

De jury als spiegel

Het vergt uiteraard enige toelichting waarom nu juist de juryrechtspraak, of – ruimer – de rechtspraak met lekenparticipatie erbij wordt gehaald in een evaluerende bespreking van de uitkomsten van Strafvordering 2001. De daaraan verbonden onderzoekers hebben immers niet willen weten van de invoering daarvan, en men kan zich afvragen of het thema lekenparticipatie in dit verband zinvol is. Toch meen ik dat dat het geval is. Alleen al de omstandigheid dat Nederland zeker in Europa een uitzondering is (met Luxemburg) op de regel dat op de één of andere wijze leken een rol spelen in de strafrechtspleging maakt nieuwsgierig naar de beweegredenen en aannames die aan de keuze van al die andere nationale rechtstelsels om leken bij de strafrechtspleging te betrekken. Elders heb ik daarnaar een vergelijkend en exploratief onderzoek gedaan¹. Daaruit kwam naar voren dat al snel de fundamentele uitgangspunten van het strafproces ter discussie komen, en met name ook de aard en functie van het onderzoek ter terechtzitting. Wat zeg Strafvordering 2001 zelf over de bewuste keuze voor puur professionele strafrechtspraak? In het derde interim-rapport wordt vinden wij over dit onderwerp de volgende korte passage: “Het project vindt zoals gezegd zijn vertrekpunt in het bestaande wetgevingstekort. Dat brengt mee dat het onderzoek zich richt op het vinden van oplossingen voor de tekortkomingen die zich voordoen. Wat probleemloos functioneert behoeft geen bijzondere aandacht, ook als in theorie – getuige het recht in andere landen – andere oplossingen denkbaar zijn. Zo behoort de keuze voor beroepsrechters – en dus de afwijzing van juryrechtspraak – ongetwijfeld tot de gezichtsbepalende systeemkenmerken van ons wetboek. Die keuze wordt nog steeds breed onderschreven.

- en dus de afwijzing van juryrechtspraak – ongetwijfeld tot de gezichtsbepalende systeemkenmerken van ons wetboek. Die keuze wordt nog steeds breed onderschreven. Zij vormt ook in geen enkel opzicht een probleem. Er is dan ook geen aanleiding die fundamentele’ keuze ter discussie te stellen”. Deze passage verdient *close reading*. In de eerste plaats valt op dat niet de hier te lande veel vernomen, maar in feite bevooroordeelde stelling wordt betrokken dat jurystelsels minder goed zouden presteren dan professionele. Het afwijzen van een jurysysteem vindt plaats op pragmatische gronden, die men zou kunnen weergeven met de bekende slogan: *never change a winning horse*. Verder wordt geclaimd dat het professionele stelsel “nog steeds” breed wordt gesteund. Die stelling gaat ook nu (anno 2009) op, maar de onderzoekers konden toen zij deze woorden schreven niet bevroeden dat in de tussentijd toch een debat over de wenselijkheid van lekenparticipatie op gang zou komen. Toch zagen zij reeds bij de opstelling van de eindverantwoording (het vierde en laatste rapport aanleiding om uitvoeriger op de kwestie in te gaan, naar aanleiding van geluiden in de rechtsgeleerde literatuur. In het kader een *reply to critics*, zetten zij at uitvoeriger uiteen waarom zij bij hun standpunt bleven..

- culturele en historische overwegingen: geen diepgeworteld wantrouwen tegen rechters hier te lande (hier België en nieuwe democratieën noemen, en Corstens)
- samenstelling van de ZM democratisch (hier voorbeeld Japan noemen!!)om het geldende recht op dit punt te wijzigen zien wij aanleiding om deze keuze breder en dieper te verantwoorden
- maatschappelijke onvrede met strafrechtspleging; die is er wel, maar moet worden gerelativeerd.

---

¹ Th .A. de Roos, Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst? Universiteit van Tilburg, november 2006.

- Minder ingrijpende alternatieven: betere communicatie, met name door motivering en publicatie van uitgewerkte vonnissen.

Op deze gronden werd het niet opportuun geacht op dit moment prioriteit toe te kennen aan rechtsvergelijkend onderzoek naar vormen van lekenparticipatie. Pas als in de literatuur enigszins uitgewerkte en gemotiveerde voorstellen zouden worden gedaan om het geldende recht op dit punt te wijzigen zien wij aanleiding om deze keuze breder en dieper te verantwoorden, aldus de onderzoekers². Maar, zoals gezegd kwam pas na publicatie van het eindrapport een debat op gang over deze materie. Daaraan was de opkomst van het Fortuynisme en de intrede van de LPF in het parlement debet. Uit die hoek kwam het initiatief om lekenrechtspraak op de politieke agenda te plaatsen³. Eind 2005 deed de toenmalige minister van justitie aan de Tweede Kamer de toezegging dat hij onderzoek zou laten doen naar de wenselijkheid van participatie van leken in de strafrechtspleging.⁴ Ik bracht op verzoek van de minister eind 2006 een advies uit⁵, dat inhield dat er momenteel geen dringende reden valt aan te wijzen om tot een zo ingrijpende hervorming over te gaan, ook in aanmerking genomen dat Nederland internationaal, en zeker in Europa, op dit punt uit de pas loopt. Een in opdracht van de minister van justitie uitgevoerd opinie-onderzoek wees in dezelfde richting⁶. Maar ook al lijkt de urgentie van het thema niet meer aanwezig te zijn, de betekenis van rechtsvergelijking op dit terrein is daarmee eerder groter geworden. Daarbij is met name van belang een vergelijkende sterkte-zwakte-analyse, met het oogmerk om in kaart te brengen waar de zwakke plekken van een (bijna) puur professioneel systeem zijn aan te wijzen in vergelijking met systemen die – zij het in zeer uiteenlopende vormen – lekenparticipatie kennen. Daardoor wordt ook een bijdrage geleverd aan de bezinning op de grondslagen van het Nederlands stelsel van strafprocesrecht. Op deze wijze kan wellicht nieuw licht worden geworpen op problemen en spanningen die zich binnen dat stelsel voordoen, zoals de spanning tussen het streven naar efficiency van de strafrechtspleging (één van de centrale gezichtspunten van Strafvordering 2001), en de grondigheid van de afdoening van strafzaken; en voorts tussen de zichtbaarheid en begrijpelijkheid van die afdoening voor het publiek enerzijds, en de puur professionele inrichting van het strafproces anderzijds, die ervoor zorgt dat de man of vrouw op de publieke tribune al snel moet afhaken, en dat discussies tussen juridische experts al snel op onderonsjes lijken.

Uitgangspunten Strafvordering 2001 en het onderzoek ter terechtzitting.

---

² M.S. Groenhuijsen, G. Knigge (red.), Afronding en Verantwoording. Eindrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001. Deventer, Kluwer, UvT/RUG 2004, p. 104-107.

³ Daarbij was vooral Joost Eerdmans van de LPF actief. De overige partijen reageerden niet zonder meer afwijzend. De Nederlandse Vereniging voor rechtspraak en de Raad voor de Rechtspraak hielden zich wijselijk op de vlakte.

⁴ TK 30 500 VI en 29 279, nr. 120.

⁵ Zie noot 1.

⁶ A. Klijn, M. Croes, Wil het volk ook meedoen? Burgers over hun bereidheid tot deelname aan de strafrechtspraak, in: Rechtstreeks 2007, nr.1: Leken en rechtspraak: moet, mag en wil de burger meedoen?, p. 81-102.

Volgens Strafvordering 2001 is de actieve, niet-lijdelijke rechter een waarborg dat de feitenvaststelling (het achterhalen van de 'materiële waarheid') correct is⁷. "De voorwaarde dat de rechter de persoonlijke overtuiging moet hebben bekomen dat de feiten waar zijn verkleint, zo wordt verondersteld, de kans op fouten". Deze waarborg is overigens geen absolute; zij kan worden ingeruild voor een andere (bijvoorbeeld de bekende verdachte). "De eigenlijke vraag is steeds welke combinatie van waarborgen een voldoende mate van zekerheid biedt dat de vastgestelde feiten waar zijn". De onderzoekers onderscheiden vervolgens zes 'afwegingsmomenten':

- De spanning die besloten ligt in de tweeledige doelstelling van het strafproces: enerzijds het bestraffen van schuldigen, anderzijds het voorkomen van bestraffing van onschuldigen. Twijfel dient weliswaar in het voordeel van de verdachte te werken, maar daarmee is de spanning nog niet geheel opgelost. 'Onredelijke' vrijspraken moeten worden voorkomen, evenals dubieuze veroordelingen, op straffe van verlies van de maatschappelijke acceptatie van het strafrecht.
- Een redelijke verhouding tussen de mate van rechtsbescherming voor de verdachte en de kosten van het strafproces.
- De belangen van de verdachte dienen te worden afgewogen tegen belangen van bepaalde derden (bijvoorbeeld getuigen).
- Het belang van een fair hearing dient te worden afgewogen tegen het belang van een vlotte behandeling van de zaak.
- Hoe ingrijpender de te nemen beslissing, des te meer waarborgen voor de verdachte zijn vereist.
- Feiten die worden betwist verdienen grondiger onderzoek dan feiten waarover geen discussie is.

Wat de gang van zaken ter terechtzitting in 'grote' zaken betreft zij nog vermeld dat de onderzoekers een actievere rol van de zittingsrechter bepleiten, onder meer tot uitdrukking komend in de regiezitting, waar afstemming plaats vindt omtrent het verloop van het openbare eindonderzoek. Deze figuur past in het streven naar meer inbreng van de partijen in de vormgeving van het geding⁸. Zij draagt bij aan het contradictoire karakter van het geding, en biedt de rechter tevens de mogelijkheid zijn leidende, 'regisserende' rol waar te maken, onder meer ook door ambtshalve getuigen of deskundigen te doen oproepen. Tenslotte draagt de regiezitting bij tot een doelmatige besteding van de schaarse zittingscapaciteit en een tijdige afdoening van de zaak.

Het openbare onderzoek ter terechtzitting en de waarheidsvinding in internationaal perspectief.

In dit verband stel ik de waarheidsvinding centraal, en werp daarbij een zijdelingse blik op jurystelsels (in ruime zin). Ons stelsel hecht zeer aan een efficiënte, tijdige afhandeling van de zaak. Dat zagen wij bij de uitgangspunten van Strafvordering 2001 ook weer terug. Hoewel er zaken zijn die vele zittingsdagen in beslag nemen, zoals de Ahold-zaak en vooral de liquidatiezaken voor de rechtbank Amsterdam die in februari 2009 een aanvang nam (176 zittingsdagen uitgetrokken!) gaat het hier om uitzonderingen. Ook ernstige zaken (bijvoorbeeld verkrachting, moord en doodslag)

---

⁷ M.S. Groenhuijsen, G. Knigge (red.), Het onderzoek ter terechtzitting. Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001, Groningen, z.j., p. 18.

⁸ M.S. Groenhuijsen, G. Knigge (red.), Het onderzoek ter terechtzitting, p. 44.

worden vaak in enkele uren afgedaan, zij het wel door de meervoudige kamer van rechtbank of gerechtshof. Wanneer de verdachte heeft bekend en daarin volhardt, en zich geen bijzondere bewijsproblemen voordoet, zal het debat zich vooral concentreren op de strafmaat en sanctiemodaliteit. Dan getuigt bijvoorbeeld de Belgische assisenprocedure, waarin elke steen bij wijze van spreken drie keer wordt omgekeerd, van een heel andere aanpak⁹. Hetzelfde geldt voor de jury in de meeste Noord Amerikaanse staten, maar ook voor de Duitse gemengde gerechten waarin een beroepsrechter tezamen met leken beslist over het bewijs én over de sanctie. Die zittingen zijn langduriger dan de doorsnee Nederlandse, omdat al het bewijsmateriaal ter zitting moet worden gepresenteerd (onmiddellijkheidsbeginsel, 'Mündlichkeitsprinzip'). Een ander gevolg van die keuze is dat alles wat ter zitting wordt verhandeld voor leken begrijpelijk moet zijn, hetgeen de begrijpelijkheid voor het publiek in het algemeen bevordert. De rol van de professionele rechter in het Amerikaanse proces is verschillend van die in de Europees-continentale systemen: hij is arbiter; de waarheidsvinding is voorbehouden aan de procespartijen die daartoe het recht van *examination* en *cross-examination* uitoefenen. Strafvordering 2001 benadrukt daartegenover de actieve rol van de rechter en diens eigen verantwoordelijkheid voor de waarheidsvinding. Desnoods kan hij ambtshalve deskundigen en getuigen doen oproepen. Eventueel kan, wanneer na het sluiten van het onderzoek in raadkamer blijkt dat het onderzoek niet volledig is geweest, overgegaan worden tot heropening, waarbij nadere onderzoekshandelingen kunnen worden opgedragen. In het Nederlandse stelsel is de rechter én onderzoeker, én arbiter, wat een lastige dubbelrol is. Daarnaast is hij ook nog eens eindbeslissers. Op de zittingsrechter, en in het bijzonder de hoogste feitelijke instantie, rust een zware verantwoordelijkheid tengevolge van die combinatie van taken. Dat spreekt het meest tot de verbeelding wanneer het gaat om ernstige zaken met ontkenkende verdachten dan wel verdachten die op een eerdere al of niet partiële bekennende verklaring zijn teruggekomen, zeker wanneer het bewijs niet onproblematisch is, dat wil dus zeggen de categorie waarin onder meer de zaak-Lucia de B., de zaak-Ira Post, de Schiedamse parkmoord en de Puttense moordzaak (en in het Verenigd Koninkrijk de zaken van de *Guidford four* en de *Birmingham six*) thuishoren. Hier weegt de eigen verantwoordelijkheid van de rechter voor de waarheidsvinding ook het zwaarst. Weliswaar is de zittingsrechter in hoge mate afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek die hem door het openbaar ministerie, de verdediging en – de laatste jaren in veel mindere mate door de uitkleding van het gerechtelijk vooronderzoek – de rechter-commissaris. Hier moet ook de meerwaarde van collegiale besluitvorming tot gelding komen. Deze is de pendant van de veelkoppige besluitvorming door twaalf gezworenen in het Belgische hof van assisen en de Noord Amerikaanse jurysystemen. Een groot verschil tussen die systemen en het onze is dat de beslissers in de genoemde systemen volstrekt afhankelijk zijn van de informatie die hen door anderen (partijen, of zoals bij de Belgische assisen ook de rechter) wordt aangereikt. De Nederlandse zittingsrechter kan daarentegen aanzienlijke invloed uitoefenen op de informatie die hem wordt toegeleid. In grote strafzaken als de bovengenoemde zal hij zich in geen geval kunnen beperken tot 'verificatie' van de uitkomsten van het vooronderzoek. Als de verdediging kwalitatief in gebreke blijft zal hij extra alert moeten zijn. In het project Verbetering Opsporing en Vervolgging dat werd ingezet na de Schiedamse parkmoordzaak is onder veel andere maatregelen voorzien in de aanwijzing van tegenspraakfunctionarissen bij

---

⁹ L. van Almelo, Dames en heren van de jury. Juryrechtspraak in Nederland, Inmerc bv, Wormer, 2007, en P.J.A. de Hert, Jury en leken in Nederland: een identiteitsonderzoek. NJB 2006 (39), p. 2226-2212.

politie en justitie en politie. De meervoudige kamer in strafzaken moet als het ware haar eigen tegenspraak organiseren.

Be betekenis van de bewijsmotivering.

Een belangrijk hulpmiddel daarbij is de motivering, die ook door Strafvordering 2001 sterk is benadrukt. De recente rechtsontwikkeling heeft juist op dit punt belangrijke vernieuwingen gebracht: de aangescherpte motiveringsplicht door de aanvulling van art. 359, tweede lid Wetboek van strafvordering, en het PROMIS-project dat in 2008 werd afgesloten en waarvan de uitkomst nu landelijk wordt geïmplementeerd. Op beide zal ik kort ingaan, maar allereerst geef ik aan waarom een zorgvuldige motiveringspraktijk kan bijdragen aan betrouwbare waarheidsvinding door de strafrechter. Ik sluit daarbij aan bij de beschouwingen van Gommer in zijn Tilburgse proefschrift (deels eerder gepubliceerd in *Trema*)¹⁰ over de oordeelsvorming van de rechter bij de waarheidsvinding. Deze auteur betoogt – verwijzend naar gedragskundige literatuur – dat het rechterlijk oordeel relatief snel en intuïtief tot stand komt, zonder dat kan worden vastgesteld hoe de informatie is verwerkt en gewogen. Deze eerste, intuïtieve fase wordt gevolgd door een verantwoordingsfase, waarin aan de hand van de beschikbare informatie – de potentiële bewijsmiddelen – moet worden getoond dat een rationele, voor derden goed te volgen en overtuigende redenering kan worden geformuleerd die concludent is voor het oordeel (vrijspraak of bewezenverklaring). Iedere ervaren rechter zal dit beeld herkennen: in raadkamer wordt de overtuiging die is gevestigd door de stukken en het verhandelde ter terechtzitting (alwaar het voorlopig gevormde oordeel soms kan kantelen!) belegd met mogelijk bewijs, ontleend aan de stukken en verklaringen ter zitting. De telastelegging vormt daarbij het verplichtende kader. Het komt veelvuldig voor dat er tijdens de deliberaties in raadkamer gaten blijken te vallen, die niet zijn te dichten. Anders gezegd: er is geen ‘dekking’ voor een bewezenverklaring, ook al kan de overtuiging bij alle rechters aanwezig zijn, op wat voor gronden dan ook. Uiteraard komt het ook veelvuldig voor dat de verdediging bewijsverweren heeft gevoerd en daarbij alternatieve scenario’s heeft geschetst. Wanneer zo’n bewijsverweer uitdrukkelijk is onderbouwd met argumenten en tot een duidelijke conclusie leidt moet een eventuele verwerping door de rechter worden gemotiveerd. Wanneer de onaannemelijkheid van het verweer niet aanstonds duidelijk is kan dat hoofdbreken vergen, en dus noeste motiveringsarbeid. Dat kan de waarheidsvinding alleen maar ten goede komen. Naast andere functies die de motivering in strafzaken heeft, zoals de explicatiefunctie (aan partijen en het publiek uitleggen hoe de rechter tot zijn oordeel is gekomen) is de hier bedoelde ‘verantwoordingsfunctie’ van groot belang waar het gaat om de betrouwbaarheid van het rechterlijk bewijsoordeel. In dit licht zijn de bovenvermelde ontwikkelingen (de uitbreiding van art. 359, tweede lid WvSv en PROMIS) te begroeten. De wetswijziging kwam op een nogal merkwaardige wijze tot stand, namelijk tijdens de behandeling in de Tweede Kamer van het wetsvoorstel Bekennende verdachte. De kamerleden Wolfsen (PvdA) en Griffith (VVD) kondigden een amendement aan waarin de rechter een motiveringsplicht werd opgelegd wanneer hij afweek van de strafeis van het

---

¹⁰ H. Gommer, *Onder de rechter*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2008, zie vooral hoofdstuk 3: “De ijking van de intuïtie”, over de betekenis van de motivering.

openbaar ministerie¹¹. Na beraad met het ministerie van justitie werd welbewust een formulering gekozen met een veel ruimer strekking, waardoor gehele in de geest van de voorstellen van Strafvordering 2001 een motiveringsplicht werd gecreëerd voor de rechter die afwijkt van 'uitdrukkelijk onderbouwde standpunten' van de procespartijen, inclusief bewijsverweren die niet als Dakdekkerverweren, Meer en Vaart-verweren, betrouwbaarheidsverweren in de zin van het Poppenspelarrest of onrechtmatigheidsverweren kunnen worden gekwalificeerd (daarvoor bestonden immers al jurisprudentiële motiveringsplichten)¹². De Hoge Raad greep de eerste mogelijkheid aan om een kader te ontwikkelen waarbinnen deze uitbreiding gestalte zou moeten krijgen¹³. Na enige aanvankelijke onduidelijkheid en discussie kan inmiddels worden vastgesteld dat wel degelijk van een uitbreiding van de motiveringsplicht sprake, zij het dat wel moet worden voldaan aan de eis dat aan het bewijsverweer een voldoende onderbouwing ten grondslag wordt gelegd en dat het een ondubbelzinnige pointe heeft (hetzelfde geldt voor andere stellingnamen van openbaar ministerie en verdediging ter gelegenheid van het eindonderzoek)¹⁴. Nadat het PROMIS-experiment, afgewikkeld in twee fasen, met een positief gestemd eindverslag was afgerond¹⁵ wordt het momenteel (2008-2009) landelijk geïmplementeerd. Mijn hoogstpersoonlijke indruk, gebaseerd op gesprekken met rechter en raadsheren tijdens cursussen en zittingen, is dat er van een duidelijke verandering sprake is en dat deze over het algemeen door de betrokkenen (ook advocaten en leden van het openbaar ministerie) positief wordt gewaardeerd. Daarbij past wel een waarschuwend kanttekening, namelijk dat aanvankelijke geestdrift kan verwateren zodat gaandeweg een routine tot stand komt die een aanzienlijk deel van de vooruitgang kan wegnemen. De grote druk op de strafrechtspleging, met name gericht op kwantitatieve, gemakkelijk meetbare prestaties ('eindproducten') zou daaraan debet kunnen zijn. Hoe dat zij, voorlopig kan als winst van de uitgebreide motiveringsplicht van het nieuwe tweede lid van artikel 359 Sv tezamen met de PROMIS-praktijk worden ingeboekt dat de uitspraken in zaken waarin serieuze verschillen van mening tussen de procespartijen aan de orde zijn op een beter leesbare, toegankelijker manier worden gemotiveerd (met name door de toegepaste verhaal-structuur), dat de motivering ten tijde van de uitspraak ter beschikking van partijen en de pers komt – hetgeen voor partijen betekent dat zij veel eerder dan tot dusver gebruikelijk de beslissing over het al of niet aanwenden van rechtsmiddelen kunnen nemen - . en tenslotte – *last but not least* – dat onmiddellijk na de zitting in raadkamer grondig moet worden nagegaan de tot stand gekomen overtuiging, het scenario dan wel het 'verhaal' dat de bewezenverklaring zal moeten schragen, werkelijk in voldoende mate wordt ondersteund door stuk voor stuk overtuigende, betrouwbare en concludente bewijsmiddelen. Daarmee is iets gedaan aan een punt waarop het Nederlandse strafproces, sterk gericht op

¹¹ Over deze merkwaardige gang van zaken M.S. Groenhuijsen, Over toeval in het wetgevingsdebat over strafprocesrecht: de uitbouw van een contradictoire gedingstructuur in strafzaken, *Delikt en Delinkwent* 2005 (4), p. 351-359.

¹² Zie G.J.M. Corstens, *Het Nederlands Strafvordering* (zesde druk), Deventer, Kluwer, 2008, p. 722-725, en J.F. Nijboer, *Strafrechtelijk bewijsrecht* (vijfde, herziene druk), Nijmegen, *Ars Aequi*, 2008, p. 297-304.

¹³ De PROMIS-arresten, HR 15 mei 2007, NJ 2007, 387 en 388 m.nt. YB

¹⁴ HR 15 mei 2007, NJ 2007, 374 m.nt. PAM.

¹⁵ Eindrapport PROMIS II. Project motiveringsverbetering in strafvonnissen. Kernbevinden. Den Haag, Raad voor de Rechtspraak, 2008.

efficiency als het is, een zwakke plek vertoonde., vergeleken met de zittingscultuur in Duitsland en bij de assisen in België. In Duitsland is de grondige en uitvoerige behandeling ter zitting in combinatie met een sterk ontwikkelde motiveringscultuur¹⁶ een garantie voor een kwalitatief hoogstaande waarheidsvinding (waarmee overigens niet gezegd is dat het Duitse systeem over het geheel genomen superieur is; bedacht moet bijvoorbeeld worden dat het in beginsel geen hoger beroep kent!). De (bewijs én straf)motivering wordt door de voorzitter, beroepsrechter, opgesteld en is onderhevig aan de toetsing door het *Bundesgerichtshof*. De assisenprocedure kent evenwel geen motiveringsplicht. Dat was al een steen des aanstoots in de politieke en rechtsgeleerde debatten over deze procedure, maar inmiddels hebben de critici stevige steun ondervonden van de kant van het Europese mensenrechtenhof¹⁷, dat het geheel ontbreken van een motivering strijdig oordeelde met art. 6 EVRM.

Slot – conclusie.

Ik heb in het voorafgaande geprobeerd enkele belangrijke, inmiddels in de wet dan wel de praktijk overgenomen voorstellen van het project Strafvordering 2001 in perspectief te plaatsen door bij de bespreking ervan het onderwerp van de lekenparticipatie in de strafrechtspleging centraal te stellen. Oogmerk daarvan was om buitenlandse stelsels die anders dan het Nederlandse strafprocesrecht op de één of andere wijze – die onderling sterk uiteenloopt – wél leken ('gewone' burgers) inschakelen als evenzovele spiegels te gebruiken, teneinde aan de hand van een sterkte-zwakke-analyse zwakke plekken in het eigen systeem op het spoor te komen en onder ogen te zien wat Strafvordering 2001 aan de versteviging van die zwakke plekken heeft gedaan. Het was dus uitdrukkelijk niet de bedoeling om de vraag te beantwoorden of het Nederlandse stelsel beter of minder goed scoort dan buitenlandse stelsels, of dat om andere redenen – bijvoorbeeld het streven naar democratie – wellicht toch (anders dan de onderzoekers van Strafvordering 2001 bepleitten – in Nederland een jurystelsel dan wel een ander systeem waarin legen met professionals samen rechtspreken zou moeten worden ingevoerd. Gesignaleerd is dat deze vragen op het moment dat deze bijdrage wordt geschreven duidelijk in brede politieke en maatschappelijke kring als weinig urgent worden ervaren. Dat neemt niet weg dat kennisneming van (elementen van) dergelijke stelsels het oog voor de gebreken en verbeterpunten in het eigen stelsel kan scherpen. Vastgesteld kan worden dat het instituut van de regiezitting en vooral de verbetering in de motiveringspraktijk, beide door Strafvordering 2001 aangedragen, hebben geleid versterkingen van de procedure. Zij bevestigen het contradictoire karakter van het proces zonder het efficiënte karakter daarvan te ondermijnen (traditioneel een sterk punt van het Nederlands strafproces). Wat dat laatste betreft is er echter ook wel reden tot enige zorg: door de grote druk op de strafrechtspleging en het afrekenen van gerechten op kwantitatieve resultaten staat ook het streven naar kwaliteit voortdurend onder druk.

---

¹⁶ W. H.B. Dreissen, *Bewijsmotivering in strafzaken* (diss. Universiteit Maastricht 2007), Den Haag, Boom Juridische Uitgevers 2007.

¹⁷ EHRM 13 januari 2009, *Taxquet v. België*. ...